

44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Türkiyə təkcə döyüşən orduya siyasi-mənəvi dayaq olmadı, həm də Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında, informasiya cəbhəsində də fəal iştirak etdi. Türkiyənin müxtəlif televiziya kanalları (TRT Haber, CNN Türkiyə, Anadolu Agentliyi, SHOW Haber, BBC NEWS Türkce və s.), mətbuat orqanları (Hürriyet, Sabah, Milliyet, Cumhuriyyət, Türkiye, Halkın sesi, Meydan və s.), sosial media Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda ədalətli müharibəsinə müxtəlif aspektlərdən yanaşmışlar. Bunlar arasında Ermənistanın əsassız ərazi iddiaları və hərbi təzavüzü ilə başlayan münaqişənin tarixi –siyasi aspektləri, Prezident İlham Əliyevdən II Qarabağ müharibəsilə bağlı müsahibələr almaq, Dövlət başçısı İlham Əliyevin 44 günlük Vətən müharibəsindən sonrakı fəaliyyətinin işıqlandırılması və 44 günlük Vətən müharibəsi, ərazi bütövlüyünün bərpası, yeni yaranmış geosiyasi və geoiqtisadi şəraitin işıqlandırılması əsas yerlərdən birini tutmuşdur.

Türkiyənin məşhur “Hürriyyət” qəzetində çap olunan “Dağlıq Qarabağ Haberleri” məqaləsində Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın sərhədləri daxilində bir bölgə olduğu, Sovet İttifaqı dövründə 1923-cü ildən 1989-cu ilə qədər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti adlandığı, 1991-ci il oktyabrın 10-da Rusiya Federasiyasının dəstəyi ilə ermənilər tərəfindən “müstəqilliyini” “Dağlıq Qarabağ Respublikasının” elan edildiyini göstərilir. “Hürriyyət” qəzeti yazırdı ki, “1990 -ci illərin əvvəllərində bölgədə etnik qarşıdurmalar başladı, Ermənistan Qarabağı öz sərhədlərinə birləşdirmək istədiyini bildirdikdən sonra bu münaqişə Ermənistanla Azərbaycan arasında savaşa çevrildi. 10 dekabr 1991 -ci ildə azərbaycanlıların boykot etdiyi və yalnız ermənilərin iştirak etdiyi referendumun nəticəsinə görə müstəqilliyə qərar verildi və 6 yanvar 1992 -ci ildə müstəqillik rəsmən elan edildi. Lakin Ermənistan da daxil olmaqla heç bir ölkə və ya beynəlxalq təşkilat Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini tanımadı.”[4]

münasibəti, Türkiyənin regional siyasəti kimi məsələlər işıqlandırılmışdır.

Dağlıq Qarabağ probleminin kökünə toxunan müəllif göstərir ki, Dağlıq Qarabağ 1994-cü ildə Azərbaycan ilə Ermənistan arasında imzalanan atəşkəs sazişindən sonra işğal olunmuş, zəngin mineral yataqlarına, böyük kənd təsərrüfatı və meşə torpaqlarına malik bir bölgədir. “Dağlıq Qarabağın Naxçıvan bölgəsi, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında avtomobil yolunun çəkilmə biləcəyi strateji bir yerə malikdir. İndiki halda de-fakto müstəqil dövlət olduğunu iddia etsə də, Ermənistan da daxil olmaqla onun müstəqilliyini tanıyan heç bir dövlət yoxdur”[9]. Bir çox cəhətdən geosiyasi əhəmiyyətə malik olan Dağlıq Qarabağ probleminin əslində Çar Rusiyası dövründə məqsədyönlü başladığını, 1800 -cü illərin əvvəllərində sürətləndiyini və Sovet İttifaqının son dövründə yüksək zirvəsinə çatdığını göstərən müəllif yazır: “Bir əsr ərzində bölgədə yaşayan Azərbaycan türk əhalisi 80 faizdən 20 faizə düşdü və erməni əhalisi üstünlük təşkil etdi. 1980 -ci illərin sonlarında bölgənin statusu problem yaratmağa başladı. Sovet dövründə Dağlıq Qarabağın “müstəqillik”əldə etməsindən sonra Azərbaycan Dağlıq Qarabağın muxtar statusunu ləğv etdi. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdə Ermənistan bu bölgəni işğal etdi”[9]

“Tovuzda nə oldu?”-sualına cavab verən müəllif 2020-ci il iyulun 12-də Azərbaycan və Ermənistanın sərhəd bölgəsi olan Tovuzun Ermənistanla sərhəd olan ərazilərdə ciddi qarşıdurmalar baş verdiyini, Ermənistan ərazisindən Azərbaycanın hərbi və mülki yaşayış məntəqələrinə raket və artilleriya atəşi ilə təxribat xarakterli hücumlar edildiyini və Azərbaycan buna qarşılıq olaraq cavab verdiyini göstərir.

Tovuz regionun böyük geosiyasi əhəmiyyət kəsb etdiyini, Azərbaycanın mühüm enerji xətlərinin bu bölgədən keçdiyini nəzərə çatdıran müəllif yazır ki, “Türkiyəyə gedən Bakı-Tbilisi-Ceyhan və Bakı-Tbilisi-Ərzurum boru kəmərləri bu bölgədən keçir. Eyni şəkildə, Türkiyənin TAP xətti ilə Avropaya

manı əldə edilən təəssürat mövcud vəziyyətin dayanıqsız olduğunu göstərirdi və Azərbaycan bu istiqamətdə hərbi təşəbbüsdən istifadə edərək münaqişənin birdəfəlik həllini qarşıya qoymuşdur.

Regional və global aktorların münaqişəyə münasibəti necə idi? Sualını cavablandırın millət bildirir ki, Minsk qrupunun bu münaqişədə heç bir konkret addım atmadığı görünür. KTMT hər iki tərəfi atəşkəsə və danışıqlara, Avropa Birliyi Şurası gərginliyi azaltmağa və hərbi fəaliyyətini dayandırmaya çağırdı. Türkiyə, Ukrayna və Pakistan isə Azərbaycana dəstək verdiklərini bəyan etdilər. ABŞ münaqişəni izlədiyini, lakin heç bir tərəfə meyl etmədiyini bildirdi. Fransa və Rusiya münaqişənin gedişinə müdaxilə etmədilər.

Nəhayət “Türkiyənin regional siyasətini necə qiymətləndirməliyik?” sualı cavablandırın müəllif yazır ki, Türkiyə hər zaman beynəlxalq hüquq normalarına və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qərarlarına uyğun olaraq Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləmişdir.

TRT Haberlə “Türkiyə ilə Azərbaycanı birləşdirən dəhliz: Zəngəzur” adlı yazıda Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsi ilə torpaqlarını azad etdikdən sonra Rusiya Federasiyası, Azərbaycan və Ermənistan rəhbərlərinin yeni kommunikasiya-nəqliyyat xətləri sayəsində iqtisadi dirçəliş dövrünə qədəm qoyduğu, bu nəqliyyat xətlərindən ən əhəmiyyətlinin Zəngəzur dəhlizinin olduğu diqqətə çatdırılır, II Qarabağ müharibəsindən sonra Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan arasında imzalanan üçtərəfli bəyanatının həyata keçirilməsi ilə bölgədə yeni geoiqtisadi şəraitin yarandığı qeyd olunur. Bildirilir ki, “Bu prosədə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dəfələrlə “Zəngəzur dəhlizi” adlandırdığı nəqliyyat xətti ön plana çıxdı. Zəngəzur bir zamanlar müsəlman türklərin yaşadığı tarixi bir Azərbaycan ərazisi olsa da, 1920 -ci illərdə Sovet İttifaqı tərəfindən Ermənistanla birləşdirilmiş və bu gün də Ermənistan sərhədləri daxilindədir. Zəngəzurun Ermənistanla verilməsi ilə Azərbaycan Naxçıvanla qu-

44 Günlük vətən müharibəsi Türkiyə mediasında

BBC NEWS Türkce-də “Dağlıq Qarabağ niyə bu qədər əhəmiyyətlidir, Azərbaycanla Ermənistan arasındakı münaqişə nə vaxt və necə başladı?” adlı yazıda 4400 kvadrat kilometrlik bir sahəsi olan Dağlıq Qarabağın 1923-cü ildə Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar vilayət statusu aldığından, “Moskvanın qərarının Ermənistan tərəfindən qəbul edilmədiyindən 1980-ci illərdə, Sovet İttifaqı dağılmağa başlayanda Dağlıq Qarabağ probleminin ön plana çıxdığından, ermənilərin azərbaycanlıları etnik təmizləməyə məruz qoyduqlarından bəhs edilir”[5]

Gülsüm İncekaya AA.com-da yayımladığı “Kara-bağ zaferi 2020 Türk dış politikasının en büyük kazanımı oldu” yazısında Türkiyənin Azərbaycana qətiyyətli, ardıcıl və həll yönümlü dəstəyi nəticəsində Qafqazdan Orta Asiyaya qədər uzanan bölgədə bir əsrlik arzusu olan Naxçıvan dəhlizinin açılması, yeni bir dövrün başlanğıcı olduğunu göstərmişdir: “Türkiyə 2020-ci ildə bütün dünyanı təsir edən yeni növ koronavirus (Covid-19) epidemiyası ilə mübarizə apararkən, digər tərəfdən Şərqi Aralıq dənizi, Liviya, Suriya, İraq və Qafqazda sıx xarici siyasət yürütdü. Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının (ATƏT) Minsk Qrupunun Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) qətnamələrinə baxmayaraq həll tapmadığı Dağlıq Qarabağda Türkiyənin hərbi, siyasi və diplomatik söyləri nəticə verdi. Ermənistanın sərhəd pozuntuları və hücumları ilə başlayan Qarabağ müharibəsi 44 gün çəkdi. Qısa müddətdə Azərbaycanın qələbəsi ilə başa çatdı”[6]. Müəllif göstərir ki, Türkiyənin dəstəyi ilə 30 ildir işğal altında olan Azərbaycan torpaqları azad edildi. Müharibənin sonunda Türk dünyasının bir əsrlik arzusu Naxçıvan-Azərbaycan dəhlizi açıldı. Azərbaycanın bu qələbəsi ilə Türkiyənin Mərkəzi Asiya Türk Cümhuriyyətləri ilə quru əlaqəsi də təmin edildi.

Mehmet Çağatay Güler 2020 -ci il sentyabrın 29-da SETA com-da paylaştığı 5 sualla “Dağlıq Qarabağ münaqişəsi: Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərində fasilə?” yazısında Dağlıq Qarabağ probleminin kökü, Tovuzda baş verənlərin mahiyyəti, son iki gündə davam edən münaqişənin qiymətləndirilməsi, regional və global faktorların münaqişəyə

uzanacaq TANAP boru kəməri də bu bölgədən Azərbaycana bağlıdır. Həmçinin, Bakı-Supsa neft kəməri də bu xətt vasitəsilə Gürcüstan sahillərinə qədər uzanır.”[9]

M.Güler qeyd edir ki, Tovuz bölgəsinin bu gün davam edən münaqişə ilə, tarixən münaqişədə olan və işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlarla heç bir əlaqəsi yoxdur. Ermənistan Tovuzla sərhəddə törətdiyi təxribatlardan istifadə edərək üzv olduğu Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatını (KTMT) aktivləşdirməyə çalışmışdır. Lakin Ermənistanın bu addımına KTMT üzvləri gözlənilən cavabı vermədi. Rusiya da daxil olmaqla heç bir akt kimi üzvü KTMT -nin işə düşməsinə istəmədi.

Müəllifin “Son iki gündə davam edən münaqişələr necə qiymətləndirilməlidir?”-sualının cavabından məlum olur ki, təxribat baş verən 27 sentyabr bazar gününün səhərinə baxsaq, aydın olar ki, Ermənistan atəşkəs rejimini pozmuş, Azərbaycanın mülki yaşayış məntəqələrinə zərbələr endirmiş və çox sayda insan həyatını itirmişdi. Bu hücumdan sonra Bakı odevkat cavab verdi, onlarla erməni əsgəri öldürüldü və Ermənistan hərbi vəziyyət və səfərbərlik elan etməyə məcbur oldu. Müsahibələr za-

ru əlaqəsini itirmişdi. Naxçıvanla Azərbaycanın qərb bölgələri arasında birbaşa quru əlaqəsinin olmaması Bakı rəhbərliyi üçün həmişə çətinliklər yaradıb”[11].

İmzalandığı bəyanatın 9-cu maddəsinə görə bölgədə yaradılacaq nəqliyyat dəhlizləri ilə bağlı olduğu da göstərilir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyənin Haber Türk televiziya kanalına verdiyi 2020-ci il oktyabrın 13-də verdiyi müsahibədə Ermənistanın döyüş meydanında məğlubiyyətə uğrayanda çirkin əməllərə əl atdığını, mülki şəxslərə, əliyalın insanlara qarşı qəddarlıq göstərildiyi, buna cavab olaraq Azərbaycan Ordusunun bütün cəbhəboyu uğurlu əməliyyat keçirərək işğaldan azad etmə əməliyyatını uğurla davam etdirdiyini Türkiyəyə və bütün dünyaya bəyan etdi .

Cəbhədə Ermənistan ordusuna çox böyük zərər vurulduğunu, Türkiyənin və Pakistanın hər zaman Azərbaycanın yanında olduğunu xatırladan İlham Əliyev Dağlıq Qarabağa heç bir status verilməyəcəyini, bu bölgədə azərbaycanlılarla Azərbaycan vətəndaşı olan dinc ermənilərin birgə, əmin-amanlıq şəraitində yaşayacaqlarını vurğuladı: “Biz oraya sərməyə də yatırırıq, biz orada sosial proqramlar da icra edirik, iş yerlərinin yaradılması ilə əlaqədar proqramlarımız olacaqdır. Bütün bunlar orada yaşayan ermənilər və oraya qayıdacaq azərbaycanlılar üçün yeni bir mərhələ olacaq. Bizim mövqeyimiz bundan ibarətdir. Ermənistanın mövqeyi isə azərbaycanlıları oradan qovmaq, etnik təmizləmə aparmaq, Azərbaycanın tarixi-dini abidələrini yerlə-yeksan etmək olmuşdur”[7].

(Davamı var)

Tamara Rüstəmovna